

Egy bronzkori csésze a Sárgaföldes gödörből...

Az Érmihályfalvi csésze feliratának megfejtési kísérlete

Írta: Friedrich Klára

A csésze az érmihályfalvi Dr. Andrassy Ernő Városi Múzeum gyűjteményében található. Először Dr. Madarassy Enikő Svédországban élő fizikustól, Torma Zsófia régész nő életének kutatójától, majd Toroczkai L. Károly érmihályfalvi műkedvelő régésztől, helytörténeti gyűjtemény tulajdonostól kaptam fényképeket a nagy jelentőségű leletről. Köszönöm Mindkettőjüknek!

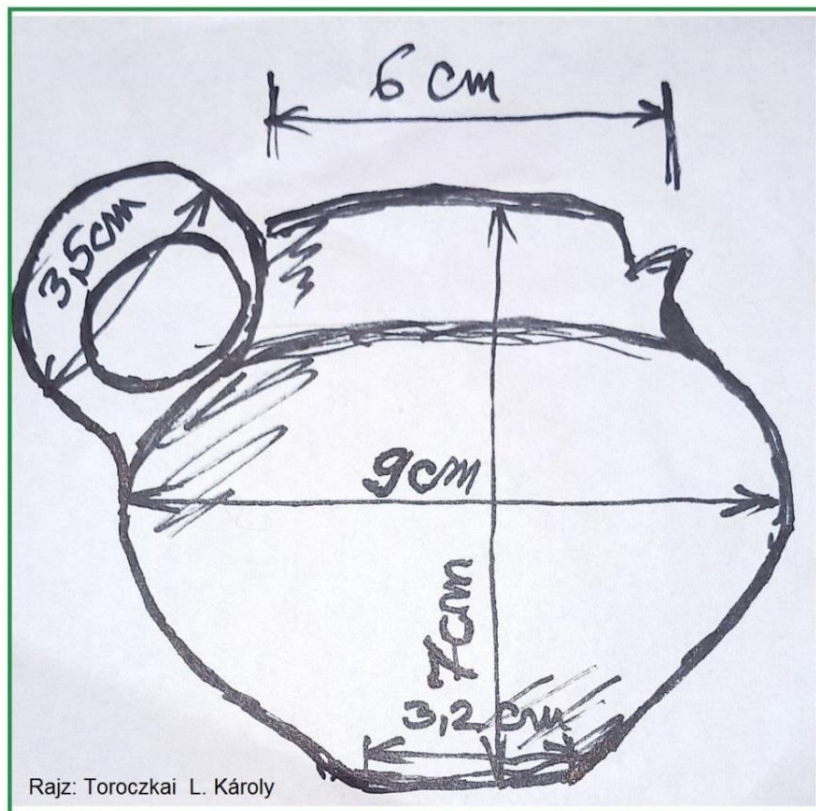

Fkép: Toroczkai L. Károly

1. ábra: A feliratos csésze

A csésze azért nagy jelentőségű, mert bár bronzkori tárgyakban, köztük jelképekkel díszített gyönyörű kerámiákban a Kárpát-medence igen gazdag, de bronzkori betűírásos leletekben szinte nincstelen. Javaslatom, hogy nevezzük Érmihályfalvi csészének!

A kézzel formázott agyag csésze kora a Kárpát-medence bronzkori időszakai alapján négy és kétezer év közötti. **A rovásírásról szóló művek szakirodalmában eddig még nem szerepelt.**

2. ábra: A csésze méreteinek rajza

De mi is ez a Sárgaföldes gödör, ahonnan a csésze előkerült? Nánási Zoltán tanár, helytörténész könyvéből idézek (2003/46., 50.):

„Érmihályfalván a Forráskút végén húzódó domb oldalából ered a Móka patak egyik ága, egyesülve az északról folyó fő ággal, áthalad a község központján, Érsemjén-Érkeserű felé. Mellette az enyhe fekvésű domb alján található a **Sárgaföldes gödör**.

Érmihályfalva valóságos történelemkönyve, amelyet már a harmincas években felismert dr. Andrassy. Települések, temetkezések (kultikus helyek) váltották egymást, kő - és csont eszközök, réz és bronz tárgyak, agyagedények kerültek felszínre különböző korokból... dr. Andrassy szerint **érmihályfalvi műveltségnek lehetett volna elnevezni!**...Már 1954. május 21-i levelében figyelmeztette a nagyváradi múzeumot, hogy a nagy

mennyiségű agyag kitermelése miatt, ha nem kezdenek sürgősen leletmentő ásatást a Sárgaföldes gödörnél, pótolhatatlan veszteség éri a történelemtudományt. Sajnos, dr. Andrassy feltárása óta teljesen félbeszakadt a kutatás, sőt azóta még a szeméttelület is odahelyezték, ezért a föld mélyében rejtőző leletek, lehet örökre ismeretlenek maradnak előttünk. A feltárt anyag olyan szenzációs volt, hogy a régészek valóságos zarándoklatot kezdtek Érmihályfalvára. Tanulmányozták, rajzolták, fényképezték!”

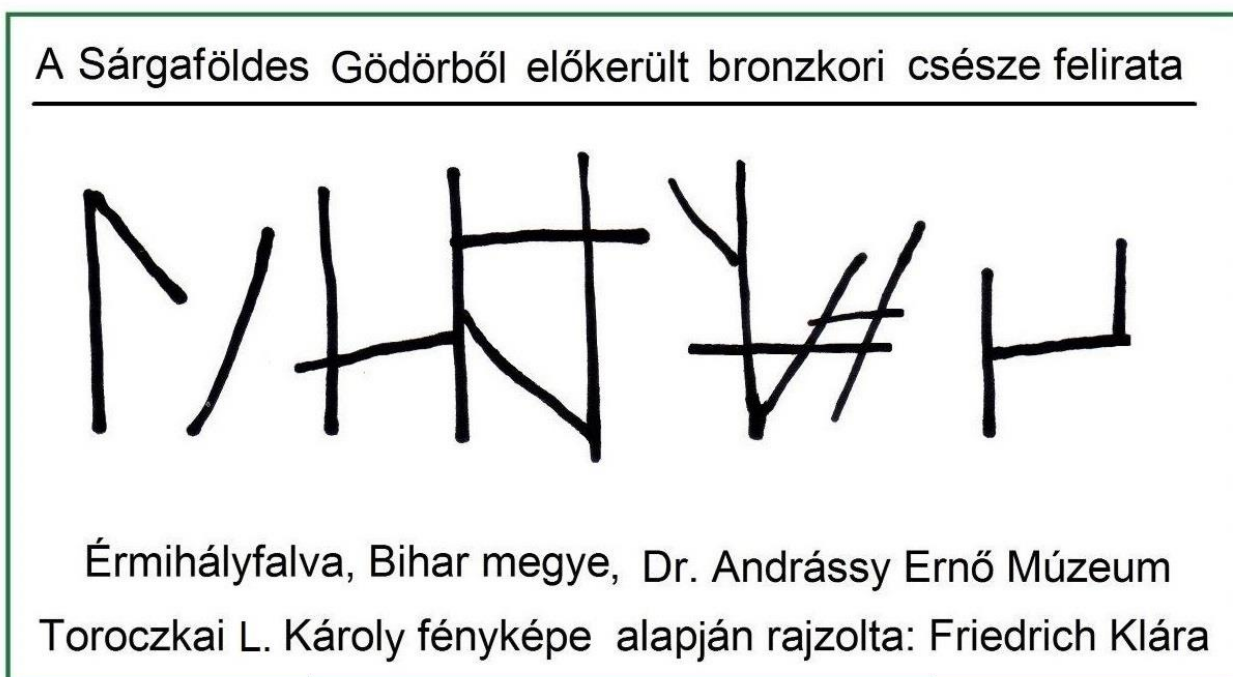

3. ábra: A felirat eleje

4. ábra: A felirat vége

A 4. ábrán csak halványan látszik, hogy balról a 3. jel át van húzva. Ez a 3. ábra bal szélén határozottan észrevehető.

5. ábra

Toroczkai L. Károly a csésze aljáról is küldött fényképeket, de mesterjegyet, tulajdonjegyet nem vettem észre rajta.

A felirat nem csak egy-két jel szabályos ismétlődéséből áll, tehát nem díszítést látunk, hanem közlésre szánt szöveget.

Minden jel alakilag azonosítható a napjainkban székely-magyarnak nevezett rovásírás betűivel. Hogy erről van szó, alátámasztják a feliratban alkalmazott összerovások, ligaturák is. Az összerovások alkotása, gyakori használata jellemző a székely-magyar rovásírásra, ellenben más népek (pelazg, görög, etruszk, itáliai, germán, türk) rovásírásában igen ritkán, vagy egyáltalán nem fordul elő.

Ennek alapján a székely – magyar rovásírás betűinek hangértékeit használtam a megfejtéshez. Első lépésként felbontottam az összerótt betűket, ligaturákat.

A felirat jobbról-balra halad, de az első és utolsó betűt szépészeti okból megfordította rová, hogy mintegy keretként fogják közre a szöveget. A 8-as betűt az összerovás miatt fordította meg, ligatura képzésnél ez megengedett. (Pl. a 12-13. századi botnaptáron)

6. ábra

Az összerótt felirat 11 betűt tartalmaz, három magánhangzót és nyolc mássalhangzót. Teljes kiírásnál, tehát összerovások nélkül 16 betűből állna a szöveg. A kisbetűk a hiányzó magánhangzókat jelölik.

A felirat olvasata véleményem szerint: **ÜRÍTED ÍRESED RÁJA.**

Az értelmezés kulcsa az **ÍR** szó. Itt most ez alatt nem a betűkkel való közlést értem, hanem a gyógyításra használt anyagot, a gyógyír-t.

Nézzük mit ír a Czuczor Gergely-Fogarasi János Magyar nyelvi szótára (1862) az **ÍR** címszó alatt:

ÍR: Gyógykenőcs. Írt rendelni sebre, írrel bekenni a fájós tagot. Nem lehet minden sebet egy írrel begyógyítani.

ÍRBERBENCZE, (ír-berbencze), **ÍRBÖGRE**, (ír-bögre); **ÍRBÖRBÖNCZE**: (ír-börböncze) ösz. fn. *Börböncze féle edény, melyben ír-t, azaz kenőcsöt tartanak.*

ÍRES, IRES: **1.** *Írrel, azaz gyógykenőccsel bekent vagy kevert. Íres seb. Íres ruha. Íres olaj. 2. Miben írt tartanak. Íres edény, börböncze, tégely.*

ÍREZ, IREZ: *Írrel ken, beken. Írezni a vásznat. Írezni a fájós tagot.*

Kresznerics Ferenc Magyar szótárában (1831) többek között: *Íres olaj. Chrisma* (megszentelt olaj).

Ballagi Mór szótárában (1873): *gyógykenőcs, balzsam; átvitt értelemben mindenféle dolog, ami a lelki vagy szívfájdalmat enyhíti.*

A megfejtés értelme tehát: **ÜRÍTÉD** (ráöntöd, bekened, felhasználsz) **ÍRESED** (gyógyírt tartalmazó bögrédet, börböncédet) **RÁJA**, vagyis a fájós testrészre. Átvitt értelemben a betegségre, a rontó szellemre.

Esetleg: **ÜRITD**, mint felszólítás (pl. lát, látd, ládd csak!)

Maga a csésze is alátámasztja a megfejtést, hiszen nem egy agancskapáról van szó, hanem egy tárolóedénykéről. A jelek a későbbi időkben kivétel nélkül jelen vannak a Kárpát-medencei rovásírásos anyagban, akkor már biztos hangértékkel.

Mondáink között szerepel, hogy Attila hun király fia a *Csaba íre* nevű növény főzetével gyógyította katonáit. A 15 – 16. századi orvosi könyvekben is szerepel. Magyar Néprajzi Lexikon: *A csabaíre a mindenféle vérzést elállító Pimpinella saxifraga (földi tömjén).*

Sebestyén Gyula néprajzkutatónál: *Csaba királyfi 15 ezer megsebesült emberét ez a fű gyógyította meg...* (1904, 2001/235-237.) Gyógynövény könyveinkben többnyire szerepel. Kis vérfűnek is

nevezik (Sanguisorba minor), napjainkban is használatos, pl. salátákban.

Hasonló fogalomkör: Az avar kori Szarvasi tűtartó versikéje rontás ellen, vagy Könyves Kálmán király varázsgyűrűje köszvény ellen. (Előző a szarvasi Tessedik Sámuel Múzeumban, utóbbi a Magyar Nemzeti Múzeumban látható.)

Szakács Gábor újságíró, rovásírás kutató felvetése, hogy az **ÍRÓ**-nak nevezett tejterméket is tartalmazhatta a csésze. A Czuczor-Fogarasi szótárban ez olvasható az **ÍRÓ**-ról: *„A megköpült tejfölnek savanyú leve, mely a vaj elválasztása után fennmarad.”*

Feltételezésem szerint a rovó azért róttá össze a szöveget és azért nem futtatta körbe, hogy egy rátekintéssel be lehessen fogni. Úgy használta a csészét, mint a régi konyhákban a polcon lévő dobozokat használták: LISZT, CUKOR, stb. Vagy mint egy régi gyógyszerárban a tégléket. Bronzkori rovonk is bizonyára polcon tartotta a börböncéit, íres bögréit. Lehetséges, hogy a közösség gyógyító embere volt.

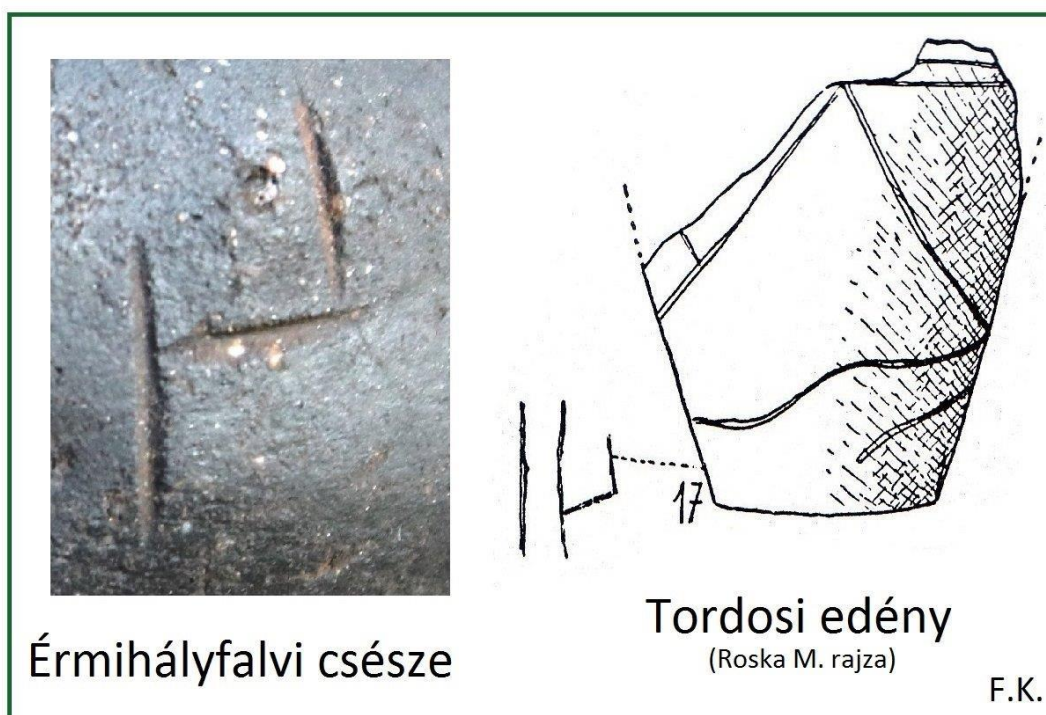
Megértem, ha többen úgy vélik, hogy egy szöveget, amely legkevesebb kétezer éve készült, lehetetlen elolvasni magyar nyelven, azonban több érvem is van a felirat magyar nyelvűsége mellett:

Ugyanis a jelek hangértékére, nyelvi hovatartozására utal, ha értelmes szavakat tudunk kiolvasni belőlük. Az azonosításhoz legalább 8-10 jelre van szükség. Ha találunk egy tárgyat bárhol a világon, amelyen például a három betűs *TOLL* szó áll, akkor ez még lehet angol (harangszó, harangozás) és magyar nyelvű felirat is. De ha ezt magyar nyelvterületen találjuk, akkor valószínű, hogy magyar. De csak valószínű. Ha viszont legalább 10 jelünk van, és ebből is magyar olvasatot kapunk, akkor biztosan magyarnak nevezhetjük, bárhol is legyen a világon.

Továbbá a csészén lévő jelek mindegyike megtalálható már korábbi időkben a Kárpát-medencében, a Tordos-Vinca műveltségben, amelyből a magyar rovásírás jelei származnak. Ugyanebben az időszakban már jel összerovások is előfordulnak. Ezekről Roska Márton, Makkay János, Maria Gimbutas, Shan M.M. Winn bőséges jel-anyagot tartalmazó könyveiből tájékozódhatunk.

Néhány példát mutatok a csésze betűinek párhuzamaiból:

Az első példa Torma Zsófia régésznő újkőkori, tordosi gyűjteményéből: az „**Ü**” betű az edény alján van, egy rovás **SZ** társaságában mesterjegyként vagy tulajdonjegyként (Roska Márton régész rajza).

7. ábra

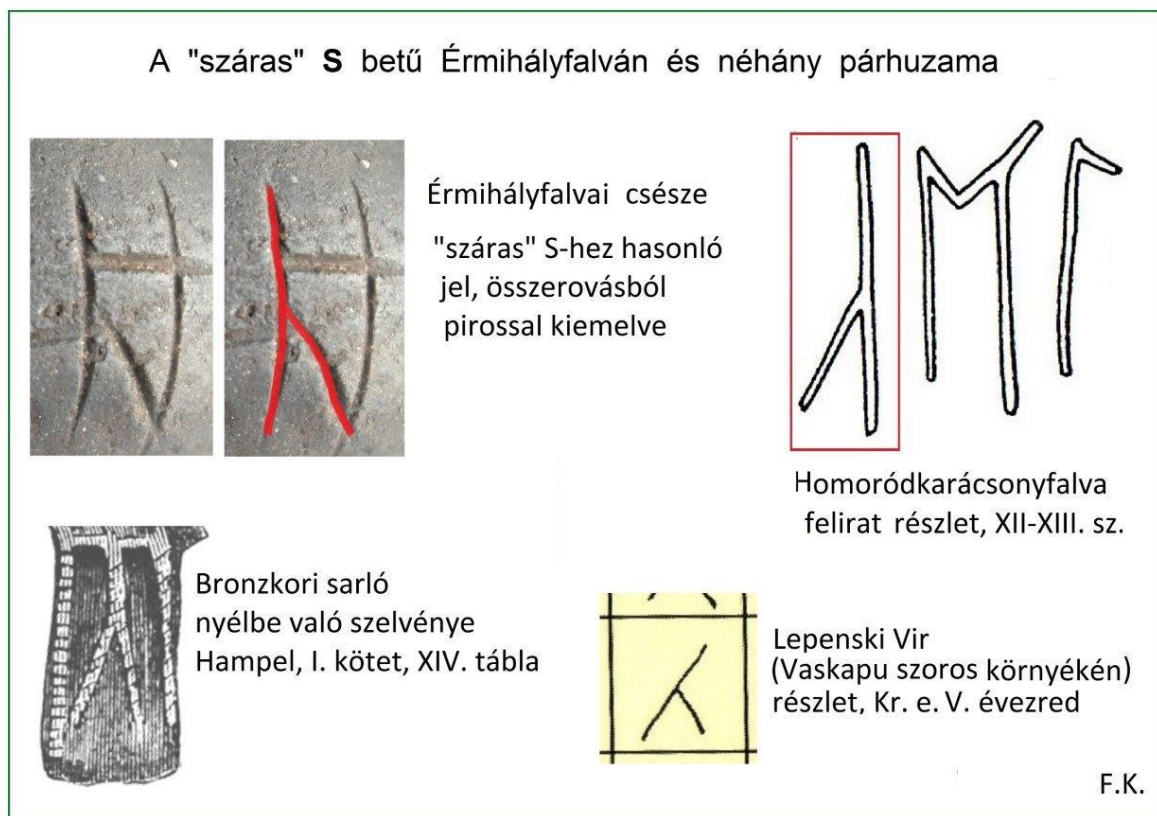
Látható még ez a rovás **Ü** forma többek között szkíta bronztükrön (Harmatta, 1989/116.) és a későbbi időkből a Tászok-tetői 5-ös kő karcolatai között is (a kövek a gyergyószentmiklósi Tarisznyás Márton Múzeumban vannak.)

A **T** és **D** összerovás egyik előképe cseréptöredéken, szintén a Tordos-Vinca műveltség területéről, Fehérné Walter Anna könyvéből (1975/I./29). Továbbá egy orsógonbon, Móra Ferenc Igazlátók c. könyvének borítóján (1979), és megjelenik a Battonyai gyűrűn is, ezt később mutatom.

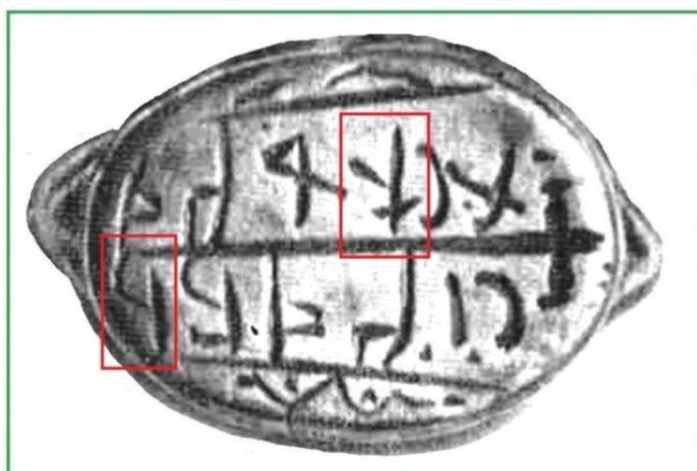
8. ábra

A **8**-as jel, a „száras” **S**, a rovás **S** ritkábban használt alakja (lásd 6. ábra). Bizonytalan hangértékkel már látható a Vaskapu szoros környéki Lepenski Vir lelőhelyen, bronzkori sarlón, a Szekszárd-Palánk-i avar csontgyűrűn. A későbbi korokban pedig már **S** hangértékkel előfordul a XIII. századi Homoródkarácsonyfalvi feliraton és az 1501-ben készült Csíkszentmártoni Feliraton. Megjelenik 20. századi alkotáson is, Balás Gábor könyvében.

9. ábra

Legérdekesebb későbbi párhuzam a Battonyai gyűrű. 1910-ben találták egy elhordott domb alatt lévő „meg nem határozható” temetőben. Csallány Dezső régész szerint 13. századi és bronz. Harmatta János egyetemi tanár, nyelvész szerint avar kori (8. századi) és arany ötvözet.

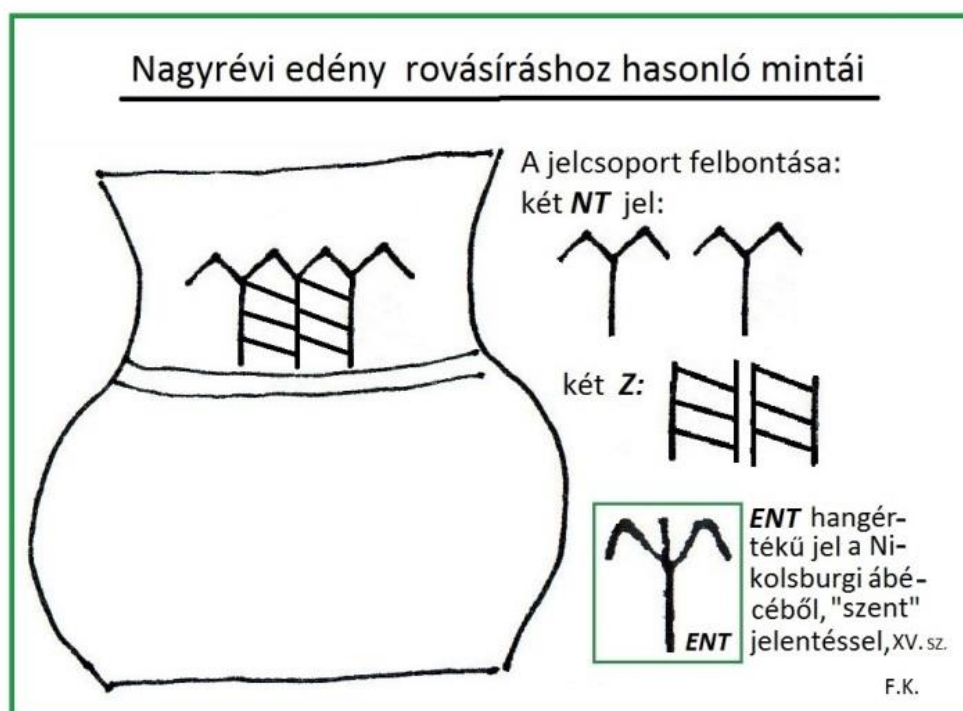
10. ábra: A Battonyai gyűrű felirata

A gyűrűn két betű is hasonlít az érmihályfalvi csésze jeleihez (pirossal keretelve). A felső sorban jobbról a harmadik az áthúzott **T**, azaz a **T-D** összerovás. Az alsó sorban pedig a bal szélén, a négyes számjegyzet-hoz hasonlító rovás **Ü**.

A csészén a **10-es** jel (lásd 6. ábra) bizonytalan hangértékkel igen gyakori a Tordos – Vinca műveltségben. **R** hangértékkel a 12-13. századi rovás botnaptáron is ezt a jelet használta a rovó.

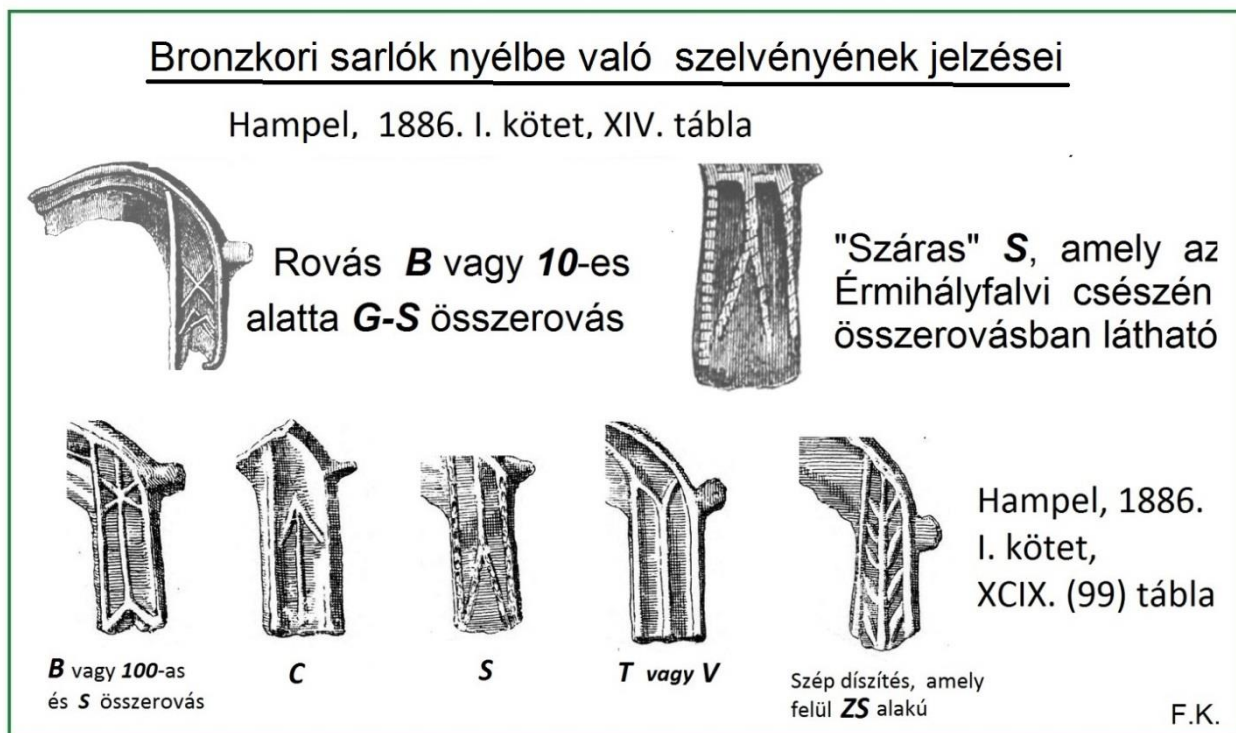
Néhány példát mutatok annak alátámasztására, hogy a csésze készítésének idejében, még nem minden esetben bizonyítható hangértékkel ugyan, de már használatosak voltak a későbbi székely-magyar rovásírás jelformái.

A Magyar Nemzeti Múzeum *A magyar föld népeinek története Kr. e. 400.000-től Kr. u. 804-ig* c. állandó kiállításán a Bronzkori gyűjteményben az egyik szépséges nagyrévi edényről (az ismertető szerinti „Szimbolikus ábrázolással díszített agyagedény”) másoltam le az ábrán látható mintázatot, amely rovás betűkre emlékeztet.

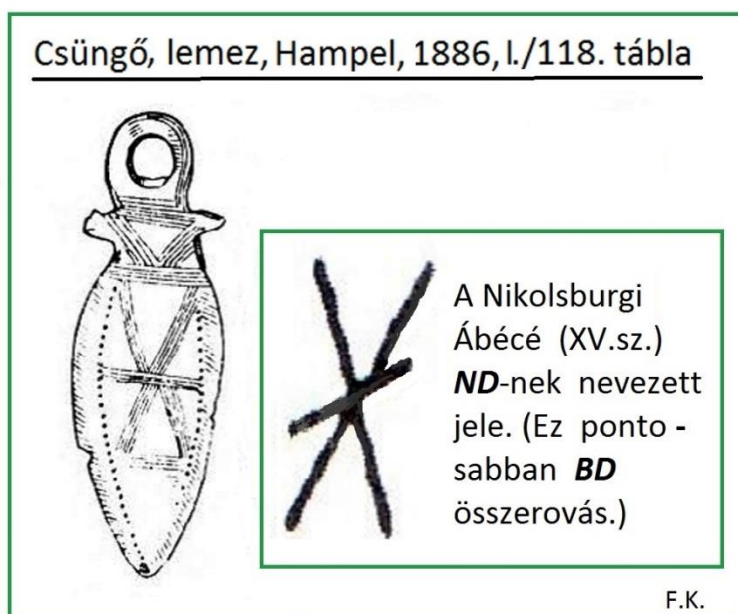

11. ábra

Hampel József nagy, három kötetes munkájában is (*A bronzkor emlékei Magyarhonban, 1886*), találtam néhány, a magyar rovásírással alakilag egyező jelet. Ezek a bronzkori sarlók nyélbe való szelvényein láthatók és igen változatosak.

12. ábra

13. ábra

A kárpát-medencei párhuzamok azt is bizonyítják, hogy az Érmihályfalvi csésze nem „külföldről”, véletlenszeren bekerült példány, hanem itt készítették.

Összegzés

A Sárgaföldes gödörből származó Érmihályfalvi csésze igen fontos művelődéstörténeti érték, a bronzkori betűírás ritka példánya.

A székely-magyar rovásírás betűivel való megfejtési kísérletem eredménye egy magyar nyelvű szöveg, amely szerint a csészét gyógyhatású készítmény tárolására használták. Az írásjegyek, főként az összerovások, ligaturák már kiforrott betűhasználatról tanúskodnak.

Nem mondhatjuk tehát azt, hogy a bronzkori ember írástudatlan volt. Ezt most már az Érmihályfalvi csésze felirata is erősen cáfolja, továbbá mindazok a mesterjegyek, tulajdonjegyek vagy írásjegy szerű jelképek, amelyek a Kárpát-medencei bronzkori tárgyakon, pl. sarlókon megtalálhatók. A Kárpát-medencén kívüli párhuzamokról itt most nem ejtettem szót.

Választ kell adni majd arra is, ha mindez így van, akkor hova tűntek a hosszabb szövegeket hordozó bronzkori tárgyak, amelyeknek valaha volt létezését most már az Érmihályfalvi csésze is bizonyítja.

A rovásírással való foglalkozás egyik jelentős hozadéka, hogy a kutatás során nagyszerű magyar embereket ismerhetünk meg, akiket nem említenek a lexikonok, a helyi lakosságon, intézményeken kívül a köztudatban nincsenek, pedig megérdemelnék. Ilyen „találkozásom” volt néhány hónappal ezelőtt egy megfejtés során Zoltán Sándor unitárius lelkésszel, egyházi íróval, bútorfestővel, a népi díszítő munkák gyűjtőjével. Az Érmihályfalvi csésze megfejtésének során pedig Dr. Andrassy Ernő orvos példaértékű életét ismerhettem meg, akinek természettudományos és régészeti, néprajzi munkássága is jelentős.

Madarassy Enikő és T. Károlyi Margit 2022-ben megjelent könyvének címe: „*Legyünk büszkék az Érmellékre!*”

Jogos a felszólítás a jelentős művelődéstörténeti írásemlék, az Érmihályfalvi csésze miatt is.

Szakirodalom

A Magyar Nemzeti Múzeum régészeti kiállításának vezetője Kr. e. 400.000-Kr. u. 804-ig (Bp. 2002)

Ballagi Mór: A magyar nyelv teljes szótára (Pest, 1873)

Balás Gábor: A székelyek nyomában (Panoráma Kiadó, 1984)

Czuczor Gergely-Fogarasi János : A magyar nyelv szótára (Pest, 1862)

Csallány Dezső: Rovásírásos emlékek a Kárpát-medencében (A Nyíregyházi Jósza András Múzeum évkönyve, XII-XIV. 1972)

Fehérné Walter Anna: Az ékírástól a rovásírásig, I, II. (Buenos Aires, 1975)

Forrai Sándor: Az ősi magyar rovásírás az ókortól napjainkig (Antológia Kiadó, 1994)

Friedrich Klára: Rovásfeliratos, madár alakú tárgy Pomáizról (In: Ősök és írások, 2008)

Friedrich Klára: Írástörténeti áttekintő magyar szempontból (2010)

Friedrich Klára: Megfejtések könyve, I. kötet (2013)

Friedrich Klára: Megfejtések könyve, II. kötet (2015)

Friedrich Klára: Mély titkú rovással (2017)

Friedrich Klára - Szakács Gábor: Kőbe vésték, fába rótták... (2005)

Friedrich Klára - Szakács Gábor: Ősök és írások (2008)

Gimbutas, Marija: The Goddesses and Gods of old Europe (Berkeley and Los Angeles, 1982)

Hampel József: A bronzkor emlékei Magyarhonban I, II, III. (Országos Régészeti és Embertani Társulat, Budapest, 1886.)

Harmatta János: Eltűnt nyelvek és írások nyomában (Antik Tanulmányok, 1989, 34. szám)

Kalicz Nándor: Agyag istenek (Corvina Kiadó, 1970)

Károlyi Mária: Napszülöttek-Savaria földjének ősi kultúrái a rómaiak előtt (2004)

Kémenes Antal: Székely rovásírás és tulajdonjegyek (Gyergyószentmiklós, 1914).

Kovács Tibor: A bronzkor Magyarországon (Corvina Kiadó, 1977)

Kresznerics Ferenc: Magyar szótár gyökérrenddel és deákozattal (Budán, 1831.)

László Gyula: Vértesszőlőstől Pusztaszerig (Gondolat Kiadó, 1974)

Madarassy Enikő – T. Károlyi Margit: Legyünk büszkék Érmellékre!

Érmellék népi és nyelvi értékei (2022)

Magyarország népeinek története az őskortól a honfoglalásig (Kiállításvezető 1970 tájáról, kiadta a Magyar Nemzeti Múzeum)

Makkay János: The Late Neolithic Tordos Group of Signs (Alba Regia, István Király Múzeum Évkönyve, Székesfehérvár, 1969)

Mandics György: Róvott múltunk (Irodalmi Jelen Kiadó, I, II, III., 2010-2011)

Nánási Zoltán: Dr. Andrassy Ernő, az Érmellék utolsó polihisztora (Partiumi Füzetek, 24., 2003) https://adatbank.ro › html › cim_pdf2625

Roska Márton: A Torma Zsófia gyűjtemény az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem- és Régiségtárában (Kolozsvár, 1941)

Sebestyén Gyula: A magyar honfoglalás mondái (1904, Magyar Ház, 2001)

Sebestyén Gyula: Rovás és rovasírás (1909, Tinta Kiadó, 2002)

Szakács Gábor: Kálmán király gyűrűje (Magyar Demokrata, 2005/10)

Szakács Gábor: Rovásírás, a magyar hagyatéka (Magyar Demokrata, 2016/36)

Szondi Miklós: Az egységes rovas (Solt, 2012)

The Danube script in light of the Turdas and Tartaria discoveries

(Exhibition catalogue, National History Museum of Transylvania, 2009)

Varga Géza: Bronzkori magyar írásbeliség (Írástörténeti Kutató Intézet, 1993)

Winn, Shan, M.M: Pre writing in south-eastern Europe (Western Publishers, 1981)

Honlapunk: www.rovasirasforrai.hu

T.L.K.

14. ábra Fénykép: Toroczkai L. Károly